
Review

İşsizliğin Renklerini Ayırt Edebilmek

Distinguishing the Different Colors of Unemployment

Kübra YÜCE^a

Marmara Üniversitesi

Eğitimin işsiz kalma riskini azaltacağı kabul edilse de gerek dünyada gerekse Türkiye’de aksi yönde işaretler görünmektedir. Dünün dünyasında sınıf atlanın sembolü olarak kabul edilen üniversite eğitimi, bugünün şartlarında *saygın bir işe* sahip olmak için bile tek başına yeterli değildir. Aldıkları eğitim ve kültür sayesinde orta sınıf beyaz yakalı olacaklarına inanan mezunlar, bir yandan kendilerinden beklenen niteliklerin çeşitlenmesine diğer yandan da sahip oluna(maya)n işlere göre yaşam standartlarının dalgalı seyrine ayak uydurmaya çalışmaktadırlar. Bu tablo karşısında umduğunu bulamayan ya da değişen ekonomik şartlarla imtiyazlarını kaybeden mezun işsizlerin yaşadıkları çelişki, gönülsüzce de olsa, talip oldukları mavi yakalı işlere de kolayca dâhil olmadıklarında derinleşmektedir. Sosyal hayata ne üretim ne de tüketim yönünden katılmayan diplomalı işsizler kendisini gösteremedikleri gri bir alana hapsolmakta diğer bir deyişle görünürlüklerini kaybetmektedirler.

Yükseköğretim ve prestijli bir iş arasındaki doğru orantının giderek zayıflaması; toplumsal, ekonomik ve sosyal boyutlarıyla incelenirken siyasilerin, akade-

^a **Kübra YÜCE**, Marmara Üniversitesi Kışilerarası İletişim Bölümü’nde yüksek lisans öğrencisidir. Elektronik posta: yucekubra@gmail.com

misyenlerin, sendikaların ve nihayet iş dünyasının gündemini de meşgul etmektedir. Diplomalı işsizlik olarak da adlandırılan bu tartışmalar büyük bir ilgi uyandırmasına rağmen çoğunlukla işsizliğe dışarıdan bakılan ve işsizlerin nesneleştirildiği bir düzlemde gerçekleşmektedir. Oysa işsizlik, yaşanan ve hissedilen bir sosyal gerçeklik olarak hayatın bir parçasıdır ve bu deneyimi yaşayan bireyler tarafından çeşitli derecelerde algılanmaktadır. Bu nedenle işsizliğin ne olduğu, nasıl yaşandığı, hangi stratejilerle baş edildiği gibi konuları anlamak için bizzat bu tecrübeye sahip kişilerin dünyasına dâhil olmaya çalışmak daha isabetli bir yaklaşımdır. Bu türden bir içeriden bakma girişimi, istatistikî ifadelerle *insansızlaştırılan işsizliğin* insani yönüne dikkat çekmekle kalmaz ayrıca onun karmaşıklığının da anlaşılmasına olanak verebilir.

Ciddi bir saha çalışmasına dayanarak diplomalı işsizlerin kendi adlarına konuşmalarına ve yaşadıkları gerçekliği anlatmalarına izin veren bir çalışma 2011 yılında İletişim Yayınları tarafından yayımlandı. “*Boşuna mı Okuduk?*” *Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği* adı ile kent çalışmaları alanına önemli bir katkı yapan ve diplomalı işsizlerin yaşadığı maddi-manevi sıkıntılı süreçleri inceleyen bu çalışma, işsizliğin insani yönünü daha çok ön plana çıkarmaktadır. Genel anlamda işsizliği, özel olarak ise beyaz yakalı işsizliğini Marksist bağlamda ele alan bu eser, teori ve saha çalışması olarak iki bölümden oluşmaktadır. İki makale ve bir film analizinden oluşan ilk bölüm (İşten Çıkarma İşi ve Zamanın Ruhu Bir Film: Akli Havada [s. 45-48]) beyaz yakalı işsizliğin oturduğu teorik zemini sunmaktadır. İkinci bölümde ise beyaz yakalıların dilini mülakatlara dayanarak analiz eden; mezunların çalışma hayatına yükledikleri anlamı ortaya çıkaran; işsizliği ayrımcılık mekanizmaları üzerinden okunmasına olanak veren; işsizliğin karşısında ailenin rolünü değerlendiren ve son olarak iş arama ve geçinme stratejilerini ortaya koyan çalışmalar mevcuttur. Ayrıca tüm mezunların umudu hâline gelen KPSS (Kamu Personeli Seçme Sınavı), ataması yapılmayan öğretmenler ve krizlerin ilk olarak vurduğu beyaz yakalıları olarak bankacılar, kitabın sonunda incelenmektedir.

İlk makale, (“Cüppenin, Kılıcın ve Kalemin Mahcup Yoksulları” Yeni Kapitalizm, Yeni İşsizlik ve Beyaz Yakalılar [s. 13-44]), Tanıl Bora ve Necmi Erdoğan’ın ortak çalışması olup yeni kapitalizmin kitlesel işsizliği yapısallaştırmaktaki rolüne dik-

kat çekmektedir. Buna göre, teknoloji ile birlikte üretimin istihdamın azaltılarak sağlanması; esnek, geçici ve güvencesiz çalışma eğilimlerini yaygınlaştırmakta ve uzun süreli ya da süresiz işleri istisnaileştirmektedir. Sosyal refah devletinin müdahaleci, düzenleyici ve geliri yeniden dağıtıcı politikalarının da tasfiye edilmesiyle birlikte yeni kapitalizmin vahşi kapitalizme yaklaşması bu analizin merkezini oluşturmaktadır. Bu bağlamda makalede toplumsalın anlamını yeniden inşa etmek zorunda olduğumuz vurgulanmaktadır. Anlam odağının çalışma olduğu toplumdan özgürleşerek işsizlerin, güvencesizlerin, yoksulların, beyaz ve mavi yakalılarının örgütlenmeleri ve varoluşlarını iş dışında inşa etmeleri gerekmektedir. Yazarlar tarafından sunulan bu teklif aslında, Marx'ın işçi sınıfına yüklediği dönüştürücü misyonun revize edilmiş bir versiyonu olarak da okunabilir. Sömürü düzeninin bilincinde olacak kadar eğitilmiş ve iş dolayımı ile topluma katılmadıklarından yeterince güdülü olan diplomalı işsizlere biçilen bu rolü anlatılarla karşılaştırdığımızda, Ataması Yapılmayan Öğretmenler Platformu dışında bu rolün ciddi bir karşılığının olmadığını ifade etmek gerekmektedir.

Tanıl Bora'nın imzasını taşıyan makale ("Herkes İşsiz Ama Seninki Farklı" Türkiye'de Beyaz Yakalı İşsizliğine Genel Bir Bakış [s. 49-74]), tahsilli, şehirli ve orta sınıf kökenli işsizler üzerine yapılmış bir değerlendirmedir. Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de yetmişlerden sonra ekonomik krizlerin arttığını ve işsizliğin büyüdüğünü ifade eden Bora, son yıllarda olağanüstü hızla artan geçici ve güvencesiz işleri, bağımsızlığın ve çalışkanlığın bir işareti olarak romantize eden liberal ahlakçılığını eleştirmektedir. Yazara göre beyaz yakalılar kendilerini toplumsal konumları üzerinden tanımlamakta ve işsizlik durumunda kimlik kaybı ve aidiyet boşluğu yaşamaktadırlar. Bununla beraber orta sınıfı oluşturan beyaz yakalılar arasında orta-üst sınıfa mensup "tuzu kurular" ile klientalist ağlardan dışlanarak yoksullaşan beyaz yakalı işsizlerin tepkilerini ayırt eden yazar *beyazın tonları* arasındaki farka önemli bir vurgu yapmaktadır. Bora'ya göre, seçkinliklerine inanan ve kimliklerini bunun üzerinden kuran orta sınıf mensupları bu konumlarını kaybettikleri için, sınıf atlama umudu ile yüksek statülü mesleklerin eğitimini alan kişiler ise emellerine ulaşamadıkları için işsizliğin farklı sonuçlarını yaşamaktadırlar. Bu analizin ilk kısmında söz konusu olan, yeni ve çoğullaşan elitler karşısında konumunu kaybeden eski elitin duyduğu tepkidir ki, kanaatimce bu durum diplomalı iş-

sizler başlığı altında kısaca değinilmekten ziyade Türkiye'nin sosyal-siyasal ve ekonomik şartları bağlamında değerlendirilmeyi hak eden bir olgudur. İkinci kısımda ise kitabın genel iddiası ile tutarlı olarak üniversite eğitiminin gerek çalışma gerekse sosyal şartları bakımından değişen anlam ve işlevinin sorgulanması kastedilmektedir.

İşsizlik anlatılarının nasıl bir sınıf dili oluşturduğunu inceleyen Erdoğan'a göre (Sancılı Dil, Hadım Edilen Kendilik ve Aşınan Karakter Beyaz Yakalı İşsizliğine Dair Notlar [s. 75-116]), eğitilmiş orta sınıf mensubu kendi işsizliği hakkında konuşmaktan ya kaçınmaktan ya da konumunu dışarıdan "analiz etmeye" çalışmaktadır. Ayrıca Erdoğan, beyaz yakalılarının konum ve kökenlerine göre iş ve işsizlik tecrübelerinin de farklılaştığına dikkat çekmektedir. Diğer bir deyişle sınıfsal konumlarını aşmak isteyen "aşağıdakilerle" konumlarından düşmek istemeyen "yukarıdakilerin" işsizlik deneyimlerindeki çeşitliliğine odaklanmaktadır. Bu bağlamda üniversite "diplomalarının denkliğinin de kâğıt üzerinde olduğunu" ve kimin proleter kalacağı gibi kimin soylu sınıflara dâhil olacağına da üniversite kimliğinin belirleyici olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca Erdoğan, yükselmek için çabalayan alt sınıfların işsizliğin yarattığı manevi krizlere daha dayanıklı olduğunu ancak "şişkin bir egoya" sahip olan eğitilmiş orta sınıftan birinin işsiz kalmasının "aşağı düşme" ihtimalini içerdiğinden dolayı daha yoğun bir sembolik şiddet yaşadığının altını çizerek işsizlik deneyiminin çeşitliliğini daha iyi anlamamıza olanak vermektedir. İşsizliğin siyasal bir sorun olduğundan yola çıkarak çözümün de kolektif eylemde yattığını savunan Erdoğan, sahada bunun karşılığını bulamamıştır. Birbirlerinden farklı siyasal aidiyetlere sahip olan görüşmecilerin dayanışma pratiklerini nadiren telaffuz ettiklerini bunun yerine işsizliklerinden kendilerini sorumlu tuttuklarını ifade etmektedir. Erdoğan'ın çalışması Türkiye'de orta sınıfın kemikleşmiş ya da homojen olmadığı bunun yerine çoğullaşmaya ve çeşitlenmeye meyilli olduğu kadar dinamik yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum ise orta sınıfın çözüldüğü ve zayıfladığı iddiası ile çelişmektedir çünkü orta sınıfın çoğullaşması ve çeşitlenmesi aynı zamanda orta sınıf değerinin ve kültürünün daha fazla sahiplenildiğinin ispatıdır. Diğer yandan yaşamak için çalışmak zorunda kalan veya çalışmadığı takdirde yoksullaşarak dışlananlar ise esasında orta sınıfa ait ol(a)mayanlardır.

Beyaz yakalı işsizliğini Türkiye’de orta sınıfların doğuş misyonu ile birlikte düşünmeyi teklif eden Aksu Bora, makalesinde (“Çalışmakla Var Olacağım Gibi” İşsiz Duygu Dünyası [s. 117-140]) çalışmanın insanın anlam dünyasında işgal ettiği konumu ele almıştır. Orta sınıf beyaz yakalı, işsiz kalarak kendisi ile olan ilişkisini, toplumdaki konumunu, tatmin duygusunu ve son olarak hayat tarzını kabul edilebilir şartlarda kuramadığında yaşadığı özsaygı yitimi ile nasıl başa çıkmaktadır? Bora görüşmelerde karşılaştığı stratejilerden yola çıkarak her bireyde ve durumda bu kaybın çeşitli biçimlerde azaltılmaya çalışıldığını göstermektedir. Görüşmecilerden işsizliğini, beklentilerinden ve tercihlerinden vazgeçmeyişinin bedeli olarak görenlerin, işsiz kalma sebebinin ilkeli davranmak olarak görenlerin, işsiz kaldığında enerji ve zamanlarını (sosyal, siyasal, manevi vs.) gönüllü ve ücretsiz aktivitelere yönlendirenlerin anlatıları özsaygı yıkımını minimuma çekebildiklerini ortaya çıkarmıştır. Bunu beyaz yakalının varlığının iş dışında da kurulması teklifine sahadan gelen karşılıklar olarak okumak mümkündür. Diğer yandan Bora, içinde bulunduğu şartları hak ettiğini düşünen, çevresinin maddi olanaklarına ayak uyduramayan ve işsizliği işe yaramamak olarak algılayan beyaz yakalıların da mevcut olduğundan bahsetmektedir. Orta sınıf mensubu kendisine biçilen misyona uygun meşguliyetlerle donandığı takdirde yaşadığı zarar minimize edilmektedir ancak bu meşgalelerin hiç biri toplumsal konumunu ve ilişkilerini belirleyecek bir işe sahip olmakla elde edeceği rahatlamayı karşılayamamaktadır.

İlknur Üstün (Ayrımcılık Bağlamında Beyaz Yakalı İşsizliği [s. 141-180]), bir yandan ayrımcılık ve işsizlik arasındaki ilişkiyi anlamaya çalışırken diğer yandan kişilerin bu mekanizmaları nasıl yorumladıkları ve nasıl başa çıktıkları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Üstün, çalışmasında cinsiyet ve dinsel inanca dayalı ayrımcılığın, etnik kimlik, cinsel kimlik ve engelli ayrımcılığının ve son olarak yaşa dayalı ayrımcılığın işsizlikle kesişimlerini ayrı ayrı değerlendirmiştir. Üstün’e göre farklılıkların ifade edilişi bir toplumsal konumu, o konumun avantaj ve dezavantajlarını öne çıkartmaktadır. Söz konusu işsizlik olduğunda ise ayrımlar belirginleşerek ayrımcılık ve işsizliğin birbirinden beslendiği ve birbirine dönüştüğü bir mekanizma ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber açık bir ayrımcılığa uğranılsa da uğranılmasa da işsizliğin bir toplumsal konum sorgulamasına yol açtığını hatırlatan Üstün’e göre, sınıflar arası karşıtlıklar yükse-

lirken değil “düşerken” kendileri üzerinde düşündürmektedir. Üstün’ün detaylı analizi sınıfsal sorgulamaların ayrımcılık, işsizlik ve dolayısıyla toplumsal konumu koruyamama gibi durumlarda yeniden gündeme geldiğini hatırlatmaktadır. Ona göre bu sorgulamalar, varlığı ve şeffaflığı ölçüsünde demokratikleşme imkânını artıracaktır.

Herhangi bir toplumsal gerçekliğin aile hesaba katılmadan açıklanamayacağını ifade eden Aksu Bora (Aile: En Güçlü İşsizlik Sigortası [s. 181- 202]), beyaz yakalı işsizliğini aile ilişkileri bağlamında değerlendirmektedir. Aile desteğinin, özellikle kriz durumlarında, koruyucu rolünün anlatılarda kendini gösterdiğini ifade eden yazar, bu desteğin koşullara bağlı olduğuna dikkat çekmektedir. Örneğin yeni mezunların iş bulana kadar aile yanında kalmaları “iyi bir iş seçme” olanağı sağladığından özellikle kadınlar için kabul edilebilir bir durum olarak karşılanmaktadır. Evlendikten ya da bir biçimde kendi hayatını kurduktan sonra yeniden aile desteğine muhtaç kalmak ve hatta kendi düzenini bozup yeniden aile ile yaşamaya başlamak ise hem kadınlar hem de erkekler için zor bir deneyim olarak görülse de yine de aile desteğinden mahrum kalınmıyor. Diğer yandan, siyasal düşünceler ya da çalışma hayatına yönelik tercihlerin yanında cinsel kimlik tercihi gibi varoluşa ilişkin daha temel durumlarda da aile desteğinin sürdürülmediğini ifade etmektedir Bora. Ailenin toplumsal gerçeklik ile olan ilişkisine dönerek analizini tamamlayan yazar, ailenin toplumdan farklı kurallara tabi olup apayrı bir yerde durmadığını bilakis ailenin egemen norm ve değerleri sevgi dili ile yeniden ürettiğine işaret etmektedir. Bora’nın bu analizi egemen ve aile arasındaki ilişkiyi Marksist bir perspektiften ele alarak Üstün’ün çalışmasındaki ayrımcılık mekanizmalarına da güzel bir örnek vermektedir. Ancak bunun yanında, Türkiye gibi ne tam toplumcu ne de tam bireyci şartlara sahip bir ülkenin birey-aile ilişkisinin işsizlikle ilgili olmaksızın bir bağlılık pratiği üzerinden yürüdüğü ve işsizlik durumunda ise maddi bir bağımlılığa evrildiği için daha görünür olduğunun altını çizmemiştir.

Tanıl Bora (Beyaz Yakalıların İş Bulma ve Geçinme Stratejileri [s. 203-258]), beyaz yakalı işsizliğinde geçinmek ve iş aramak için bireylerin kullandıkları stratejiler üzerinden sınıfsal özelliklerini ortaya koymaktadır. İyi okullarda okumuş, iş sahası geniş bir alanda akademik uzmanlığı veya saha tecrübesi

olan, maddi birikime ve iyi aile bağlantılarına sahip beyaz yakalılar vasıfsız işleri “kaldıramazken” bu ayrıcalıklara sahip olmayan tahsilli beyaz yakalılar en azından ellerine para geçmesi için bu işlere başvurumaktadırlar. Deyim yerinde ise bireyler sahip olunan ayrıcalıkların belirlediği bir ayıklanma mekanizması ile *bembeyaz yakadan beyazımsı yakaya ve sonrasında mavi yakaya* doğru çeşitlenen bir sınıf görüntüsü ortaya çıkarmaktadırlar. Bu nedenle iş arama ve geçinme stratejilerinin bu bağlamda çeşitlendiğini söyleyebiliriz. Yoksul veya alt orta sınıftan gelenlerin bu stratejilere uyum sağlaması görece kolayken üst orta veya üst sınıftan gelenlerin bu sıkıntıları aynı zamanda şahsi bir yenilgi olarak yaşamaları ise beyaz yakalı işsizliğin özgül boyutu olarak değerlendirilmektedir. Bora'nın bu değerlendirmesi doğal seleksiyon mekanizmasının işsizlikle başa çıkarken de işe yaradığını ortaya koymaktadır. Aile, mezuniyet, sosyal çevre, yurt dışı seçeneği gibi daha iyi bağlantılara sahip olanlara karşın bu bağlantılara sahip olmayan ancak hayatta kalma stratejilerine daha kolay uyum sağlayanların işsizliğe verdiği tepki farklıdır. Sonuçta iyi bağlantıya sahip olan değil mevcut şartlara iyi uyum sağlayanlar bu süreçten daha az zarar görmekte dirler.

Bora'ya göre KPSS (“KPSS'ye Sığındım...” İşsizler, Seçme Sınavları, Stres ve Adalet Duygusu [s. 259-274]), beyaz yakalı işsizlerin “zorunlu hareket serisinin bir adımı” olarak kabul edilmekte ve KPSS'ye hazırlanmamak veya girmemek kolaylıkla çalışma niyetinde olmamak olarak algılanabilmektedir. Bu bakımdan KPSS'ye formalite olarak girenler ve her ihtimale karşı girenler olduğu gibi memuriyeti birinci önceliği hâline getirdiği için KPSS'ye hazırlanmayı bir mesai olarak görenler de söz konusudur. Bora, ayrıca sürekli sınav kaygısı içinde olmanın aşırı esnek ve güvencesiz istihdam biçimlerini güçlendirdiği ve kişiye mezuniyeti ya da niteliklerine olan güvenini ortadan kaldırmasının birlikte düşünülmesi gerektiği kanısındadır.

İlknur Üstün (Ataması Yapılmayan Öğretmenler [s. 275-290]), ataması yapılmayan öğretmenlerin beyaz yakalı işsizliği içindeki özel konumlarını incelemektedir. Anlatılar, işsizlik ve işsizliğin getirdiği yoksulluğun yanında ataması yapılmayan öğretmenlerin mesleklerini yapamıyor olmalarının yarattığı sıkıntıyı ve hayal kırıklığını ortaya koymaktadır. Yakın geçmişte iş garantisi olan

saygın kabul edilen öğretmenlik, koşulların değişmesi ile birlikte işsiz kalmamak adına hem özel dersaneler hem de devlet için sözleşmeli ucuz işgücü olarak kullanılmaktadır. Üstün, toplumsal bir mekân olarak tasvir ettiği işsizliğin toplumsal ayrımları, adaletsizlikleri ve eşitsizlikleri yeniden görmenin imkânı üzerine vurgu yapmakta ve Ataması Yapılmayan Öğretmenler Platformu'nun işsizliğe karşı bir savunma zemini kurarak örgütlenmesini bir imkân olarak görmektedir.

Tanıl Bora (Bankacılık: “Üzgün ve Sağlıksız Adamlar, Kadınlar...” [s. 291 -302), ekonomik krizler nedeniyle bilinen en yüksek beyaz yakalı işsiz grubunu oluşturan bankacıları değerlendirmektedir. Bankacılık; otorite, saygınlık, mevki ve imaj olarak orta sınıf beyaz yakalı imgesini beslemesi bakımından önemli bir örnektir. Ancak görüşmecilerin anlatıları üzerinden bakıldığında bu sektör kullan-at tarzı bir istihdam tipini yoğun olarak kullanan, güvencesiz ve yıpratıcı bir ortam sunmaktadır çalışanlarına. Diğer yandan çalışanlar ya da iş arayanlar çalışma durumlarını etkilemesinden çekindikleri için çalışma şartlarını iyileştirmeye ve bu konuda haklarını aramaya yanaşmamaktadırlar.

Bu çalışma, işsizliğe dışarıdan içeri değil içeriden dışarı doğru bakmaya ve onun mikro etkilerini çözümlenmeye imkân vermektedir. Bununla beraber eserde altı çizilmesi gereken birkaç nokta da mevcuttur. Öncelikle, Türkiye'deki üniversiteli işsizliğini çözümlenme iddiasındaki bu çalışma Türkiye'nin geçirdiği dönüşümlere yeterince değinmemiştir. Bahsedilmeye değer görülen değişim ise tam istihdam ve sosyal refah devleti politikalarının zamanla aşındırılmasıdır. Bu noktada dahi Türkiye'nin sosyal-siyasal ve ekonomik iç dinamiklerinden ya da sosyal politikalar tarihinden bahsedilmemiştir. Alanda donanımlı olmayan bir okuyucunun sosyal politika standardının Türkiye'de ne kadar yükseldiğini ve bahsedilen aşınma ile nereye kadar düştüğünü anlaması mümkün görünmemektedir. İkinci olarak, mezun işsizlerin sınıfsal konum sorgulamasında üniversite eğitiminin merkezî konumda olup olmadığını da yeniden düşünmek gerekmektedir. Görüşmecilerin üniversite mezuniyetini paranteze alırsak gerek iş tecrübelerinde gerek yaşam standartlarında gerekse de sosyal çevrelerinde birbirlerine çok yakın olmadıklarını fark edebiliriz. Diğer bir ifade ile hâlihazırda *orta sınıf mensubu* olan bir üniversiteli ile *orta sınıf olmak için* üniversite eğitimi

alan bir kişi arasındaki sınıfsal makas mezuniyetten sonra kapanmamaktadır. Son olarak dikkatimi çeken bir husus da konumunu korumak isteyen ancak “düşerken” yoğun bir sembolik şiddet yaşayan eski elitin yeni ve çoğullaşan elite karşı tepkisinin çalışma içindeki yeri ve önemidir. Türkiye’de bir orta sınıf varsa bu vaktiyle Cumhuriyet ile birlikte kuruldu ve bu elit yaşam tarzından misyonuna kadar Cumhuriyet kadrolarınca belirlendi. Ancak bugünün şartlarında eski elit siyasi ve sosyal yönden eskisi kadar desteklenmiyor. Bunun yanında çeşitli mekanizmalarca desteklenen ve gelişen eski elite rakip yeni ve farklı elitler çoğalıyor. Buna mukabil, çalışmada diplomalı işsizlerin yaşadığı travma ile “düşen ve yükselen” elitler arasındaki gerilim birbirine karışmakta ya da birbirinin yerine geçmektedir. Bu durum ise, üniversite eğitimi ile orta sınıf mensubiyeti arasındaki ilişkiyi Türkiye bağlamında değerlendirirken dikkat edilmesi gereken *özgül koşullarımıza* bir başka örnek olarak değerlendirilebilir.

Eser, tüm bu değerlendirmelere rağmen detaylı ve disiplinli bir sahaya ve iyi analizlere sahip olmakla birlikte diplomalı işsizliğini anlamaya ve tartışmaya olanak sağlamaktadır. Ayrıca diplomalı bir işsiz olarak okumaktan zevk aldığım bu kıymetli eseri iş dünyasına ait gerçekçi bir durum değerlendirmesi sunması bakımından tüm üniversite öğrencilerine ve hocalarına tavsiye ederim.

